

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۷/۲۵

تحلیل ابعاد کمی دسترسی به تسهیلات شهری با استفاده از منطق فازی (نمونه موردی بافت قدیم، جدید، حاشیه شهر مشهد)

غلامعلی خمر

استادیار گروه جغرافیا دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

سمیه رنجبر بینوا

کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه زابل

چکیده

فضای عمومی از جمله مکانهای ساخته شده توسط بشر است که نقش حیاتی آن از دید همگان پنهان نمی‌باشد. قلمرو عمومی نقطه تصادف و تعارض عرصه حکومتی و عرصه شهروندی است. بنا براین همان اندازه که حکومتگران برای اشغال آن تلاش می‌کنند، مردم نیز تلقی و خواست‌های خود را در این قلمرو پی‌گیری می‌کنند. درک مردم از شهر و فضاهای عمومی (قلمرو عمومی) حائز اهمیت ویژه‌ای در تداوم و چگونگی بقاء زندگی شهری است. فضاهای عمومی در زمان‌ها و شرایط متفاوت توان‌های نوینی را ارئه می‌دهند بنابراین فراهم کردن امکانات زیر بنایی برای بهره‌بری بیشتر عامه مردم از این تسهیلات در راستای عدالت اجتماعی همواره مورد توجه برنامه ریزان شهری برای رسیدن به توسعه پایدار بوده است. این پژوهش به دنبال اندازه‌گیری کیفیت دسترسی به امکانات و تسهیلات شهری (پارک، مدارس ابتدایی، مراکز بهداشت و کلینیک، مسجد، اماکن ورزشی محله‌ای و مراکز خرید روزانه) است، هر چند اهداف فرعی از جمله مقایسه کیفیت دسترسی در بافت‌های مختلف شهر مشهد (قدیم، جدید، سکونتگاه‌های غیر رسمی) نیز مورد بررسی قرار گرفته است. روش به کار رفته در این مقاله توصیفی - تحلیلی بوده است و برای انتخاب محلات از نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شده است بعد از انجام مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی و استخراج نقشه‌ها و اطلاعات لازم از سازمان‌های زیربنا، با استفاده از GIS و استفاده از منطق

فازی کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری در محلاتی که به صورت تصادفی و در بافت‌های گوناگون بودند اندازه‌گیری گردید و از مدل TOPSIS نیز در تحلیل ابعاد عینی و نتیجه‌گیری بهتر استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد ارتباط معنادار قوی و میان ارزش همپیوندی محلی و میانی (یکی از شاخص‌های شناخت ارزش‌های فضایی) حاصل از تحلیل چیدمان مستقیم فضا و تغییر درجه توسعه یافتگی محلات شهر مشهد برقرار است.

کلمات کلیدی: کیفیت دسترسی، ابعاد عینی، فضای عمومی.

۱- مقدمه

طرح مسئله:

شهرنشینی امروزه در بیشتر کشورها به سرعت در حال رشد است کشور ایران نیز از این قضیه مستثنی نبوده است. رشد سریع شهرنشینی و کمیت و کیفیت زندگی شهری همواره مورد توجه محققان رشته‌های گوناگون از جمله شهرسازان، جغرافیادانان، معماری، روان‌شناسان، جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و... بوده است و مطالعات فراوانی در این زمینه صورت گرفته است که این مطالعات از جنبه‌های متعددی مانند قلمروهای مورد استفاده، مقیاس مطالعه، و روش‌های کیفیت، متفاوت ارزیابی شده است.

نویسنده مسئول: سیمیه رنجبر بینوا، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه زابل، نشانی: خراسان جنوبی - سرایان خیابان امام خمینی کوچه گلستان پلاک ۱ منزل عبدالحمین رنجبر بینوا، کد پستی: ۹۷۷۷۱-۳۳۷۷۱، somayeranjbar959@gmail.com

عمومی در شهر مشهد و چگونگی دسترسی شهروندان به آن‌ها بر مبنای شاخص دسترسی در این سه بافت است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق:

با رشد یکباره جمعیت و توسعه شهرنشینی در قرن گذشته، پیچیدگی روابط شهری افزایش یافته و درک ساختار اجتماعی و همچنین امکان پیش بینی وقایع شهری در فضاهای شهری سخت و در بعضی مواقع غیرممکن گردیده است. بنابراین، ساخت کلان شکل گرفته در شهرها، نتوانسته چارچوبی مناسب برای کل زیرسیستم‌ها تعریف کند و برخی از زیرسیستم‌ها نتوانستند پیوند مناسبی با سیستم برقرار کرده و به مرور زمان از سیستم جدا افتاده و در روند توسعه شهر به مناطقی عقب مانده و کم توسعه یافته تبدیل شدند. به نظر می‌رسد مشکل اساسی در بافت‌های شهر مشهد کم توجهی به پیوند مناسب بافت‌های جدید و یابافت‌های مسئله دار با کل شهر از طریق توجه به ساختار موجود است. از طرفی پیچیدگی‌های کالبدی و فضایی کلانشهرهایی چون مشهد موجب پیچیدگی شناخت و تحلیل سازمان و ساختار فضایی آنها است به طوری که نیاز به روشهایی که بتواند به این مسائل پاسخ دهد، بیش از پیش احساس می‌شود. بنابراین شناخت ساختار کلان یک شهر امری مهم و روشی که بتواند به شناخت این پیچیدگی کمک نماید ضروری است. براین اساس تحلیل ساختار فضایی شهرها در ارتباط با تغییرات سطوح توسعه می‌تواند به تعریف ساختار و سازمان فضایی مناسب در توسعه‌های جدید و اصلاح آن در توسعه مجدد بافت‌های قدیمی کمک نماید و به این ترتیب نابرابریهای اجتماعی - اقتصاد ناشی از ساختار نابرابر و نامنسجم در شهرها را کاهش داد. هدف اصلی این تحقیق بررسی کیفیت دسترسی به تسهیلات محل‌ها در بافت‌های مختلف شهر مشهد می‌باشد و اهداف فرعی آن به شرح زیر نیز دنبال می‌شود:

الف) اهمیت دسترسی به فضاهای عمومی

ب) اندازه گیری عینی دسترسی ساکنان به عناصر محله‌ای

با توجه به پیچیدگی بحث کیفیت زندگی شهری و درک متفاوت اقشار مختلف مردم از این موضوع، بسیاری از دانشمندان جهان از ارائه یک تعریف جامع و مانع از آن ناتوان هستند. گسترش شهرها با ساختار فضایی نامنسجم و از هم گسیخته، موجب تمرکز نامعقول و نامناسب خدمات در بخش‌های مختلف شهر و توسعه نابرابر اقتصادی- اجتماعی شده است. رشد شهری در ایران باعث ایجاد چندنوع بافت از لحاظ توسعه فضایی- کالبدی شده است ۱- بافت قدیم یا همان بافت تاریخی، هسته اصلی شهر می‌باشد که اغلب بعد از ورود اسلام به ایران شکل گرفته است و به صورت ارگانیک توسعه یافته و به شهرهای ایرانی- اسلامی معروف گشته‌اند. ۲- بافت جدید، این بافت از شهر که عموماً پیرامون بافت قدیم شکل گرفته و در برخی موارد به صورت ناپوسته در پیرامون شهر اصلی توسعه یافته. ۳- بافت حاشیه‌ای یا سکونتگاه‌های غیر رسمی که این بافت نیز با شروع مهاجرت‌های وسیع روستا - شهری، بیشتر در شهرهای بزرگ و صنعتی شکل گرفته است. شهر مشهد نیز همچون سایر کلانشهرهای ایران از نابرابری‌های فضایی- کالبدی و اجتماعی - اقتصادی ایجاد شده در دوران اخیر، رنج می‌برد و شاهد گسترش بافت‌های فرسوده و کم توسعه یافته در سطح شهر است. با توجه به رشد کالبدی و جمعیتی شهر، مدیریت شهری نیز به دلایلی چون کمبود منابع مالی، ظرفیت پایین نهادی شهرداری، قادر به تامین تسهیلات برای شهروندان نبوده است، بنابراین چشم انداز فضایی شهر، نماینگر عدم تعادل امکانات در مناطق مختلف شهر مشهد می‌باشد. همراه با این تحولات، تا بحال تحلیل‌های توسعه فضایی به صورت منطقه‌ای بوده است (بهروان، ۱۳۸۵؛ شاهنوشی، ۱۳۸۶؛ خاکپور، ۱۳۸۵) و تحلیل فضایی به صورت ترکیبی (یکپارچه) و در قالب معیار دسترسی برپایه شبکه حمل و نقل شهری به منظور تشخیص عدم فضایی صورت نگرفته است، بنابراین این مقاله درصدد تحقیق پیرامون تحلیل دسترسی به تسهیلات عمومی و تمرکز و پراکنش خدمات

محدوده تحت تسلط دولت یا زیربخش‌های آن آزاد گردد و به عنوان فضایی که در دسترس عموم مردم قرار دارد، نگریسته شود. فضای عمومی در معنای حقوقی به مفهوم قدیمی‌تر مشترک نزدیک است، با این حال، امروز ما باید متوجه باشیم که حداقل در دنیای غرب، هر تکه از زمین تحت قوانین مالکیت بوده و این واقعیت، مشترک دانستن هر چیزی را بدون مواجهه با مالک و مدیر قانونی آن دشوار می‌کند (Blackmar 2006).

نقش دسترسی به عناصر محله‌ای در ارتقاء کیفیت زندگی

حیات شهری از گذشته دارای نقش اساسی در زندگی ساکنان آنها بوده است. ولی با شروع قرن بیستم شهرهای دوران صنعت، شرایط ناسالمی برای زندگی عرصه داشتند (یاراحمدی، ۱۳۸۷). به عبارتی از کیفیت محلات شهری برای زیست کاسته شده بود؛ در چنین وضعیتی ابنزر هاوارد اولین کسی بود در سال ۱۸۹۸ افکار خود را در کتابی کوچک به معرض قضاوت عموم نهاد.

افکار هاوارد به زیبایی طبیعت، امکانات اجتماعی، سهولت دسترسی به زمین‌های ورزشی و پارکها، آب و هوای پاک خلاصه می‌شود، در واقع هدف هاوارد، شکل‌گیری شهر اجتماعی بود که کیفیت زندگی بهتری به ساکنان ارائه دهد و ارائه چنین زندگی بستگی به دسترسی ساکنان محلات به عناصر محله‌ای از جمله فضای سبز و مدرسه و مراکز خرید بود. بعد از نظریات هاوارد، الگوهای زیادی توسط شهرسازان ارائه شد. تاکید بیشتر این نظریه‌پردازان، شکل‌گیری جوامع کوچک در بطن شهر بود که دسترسی به نیازهای اساسی در کم‌ترین زمان و در داخل همین جامعه کوچک برآورده شود. این تفکرات را می‌توان در طرح واحدهای همسایگی کلارنس پری، کلارنس اشتاین و هنری رایت که هر یک با ارائه مدلی جدید از واحدهای همسایگی در فکر ایجاد شهر سالم بودند تا از این طریق کیفیت زندگی ساکنان محلات هم از لحاظ

(ج) مقایسه نتایج کیفیت دسترسی در سطح بافت‌های مختلف شهر به صورت درون و بیرون بافتی

(د) مقایسه کیفیت دسترسی نیز با شروع مهاجرت‌های وسیع روستا-شهری، بیشتر در شهرهای بزرگ و صنعتی شکل گرفته است. شهر مشهد نیز همچون سایر کلانشهرهای ایران از نابرابری‌های فضایی-کالبدی و اجتماعی - اقتصادی ایجاد شده در دوران اخیر، رنج می‌برد و شاهد گسترش بافت‌های فرسوده و کم توسعه یافته در سطح شهر است. با توجه به رشد کالبدی و جمعیتی شهر، مدیریت شهری نیز به دلایلی چون کمبود منابع مالی، ظرفیت پایین نهادی شهرداری، قادر به تامین تسهیلات برای شهروندان نبوده است، بنابراین چشم‌انداز فضایی شهر، نمایانگر عدم تعادل امکانات در مناطق مختلف شهر مشهد می‌باشد. همراه با این تحولات، تا بحال تحلیل‌های توسعه فضایی به صورت منطقه‌ای بوده است (بهروان، ۱۳۸۵؛ شانهوشی، ۱۳۸۶؛ خاکپور، ۱۳۸۵) و تحلیل فضایی به صورت ترکیبی (یکپارچه) و در قالب معیار دسترسی برپایه شبکه حمل و نقل شهری به منظور تشخیص عدم فضایی صورت نگرفته است، بنابراین این مقاله درصدد تحقیق پیرامون تحلیل دسترسی به تسهیلات عمومی و تمرکز و پراکنش خدمات عمومی در شهر مشهد و چگونگی دسترسی شهروندان به آن‌ها بر مبنای شاخص دسترسی در این سه بافت است.

فضای عمومی چیست؟

به لحاظ تاریخی در برنامه ریزی شهری، فضای عمومی به عنوان فضای باز تعریف می‌شود، یعنی خیابان‌ها، پارک‌ها و ناحیه‌های فراغتی، میدین و سایر فضاهای بیرونی که تحت مالکیت و مدیریت بخش عمومی هستند، و این فضا در تقابل با محدوده خصوصی خانه و محل کار قرار می‌گیرد. با این حال تکامل اخیر در فرم سکونتگاه‌های شهری و افزایش تعداد و تنوع فضاهای نیمه عمومی که توسط بخش خصوصی/عمومی یا کاملاً توسط بخش خصوصی اداره می‌شوند، این مفهوم را که از منظر حقوقی بجای مانده است، مورد تردید قرار می‌دهد. امروزه فضای عمومی نیاز دارد که به نوعی متمایز از

جدول (۱): مشخصات محلات انتخاب شده

نوع بافت	محلات	جمعیت	مساحت به هکتار
قدیمی	سراب	۳۲۰۰	۵۰۲
	فاطمیه	۱۹۷۷۴	۱۲۳
	گاز	۲۲۳۷۹	۱۵۴
	جمع	۴۵۳۵۳	۷۷۹
جدید	سجادشهر	۲۶۰۰۰	۳۱۱
	ملک اباد	۱۱۸۶۶	۱۱۰
	احمدآباد	۱۲۱۰۷	۱۰۱
	جمع	۴۹۹۷۳	۵۲۲
حاشیه و حومه	التیمور	۱۹۲۶۰۵	۶۵۰
	گلشهر	۸۹۰۰۰	۳۷۱
	قلعه ساختمان	۱۷۷۴۲۷	۷۹۰
	جمع	۴۵۹۰۳۲	۱۸۱۱
جمع محلات		۵۵۴۳۲۸	

روش تحقیق

برای نیل به اهداف پژوهش، یعنی اندازه گیری ابعاد کمی دسترسی به تسهیلات محله‌ای طی انتخاب چند مرحله‌ای محله‌های مورد مطالعه انتخاب شده است، علت انتخاب محلات از چند بافت به دلیل رویکرد مقایسه‌ای تحقیق بوده است، در واقع هدف تحقیق بر پایه مقایسه محلات بافت‌های مختلف شهر مشهد بوده است. در مرحله بعد اطلاعات لازم تسهیلات محله‌ای (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی محله‌ای) را به عنوان نقاط مقصد و برآورد کننده نیازهای روزانه ساکنان محلات و همچنین نقشه‌هایی که قطعات مسکونی در آن مشخص شده بود، از شهرداری و سازمانهای زیر ربط گرفته شد، سپس با استفاده از مطالعات میدانی داده‌ها کاملتر گردید، در واقع واحد تحلیل پژوهش حاضر بلوکهای مسکونی بوده است، در مرحله بعد با استفاده از نرم‌افزار Arc GIS 9.3 و Extension network analysis فاصله بین نقاط مبدأ و مقصد را محاسبه شد که معیار ما در این روش میزان نزدیکی قطعه‌های مسکونی به تسهیلات محله بوده است، در مرحله بعد برای

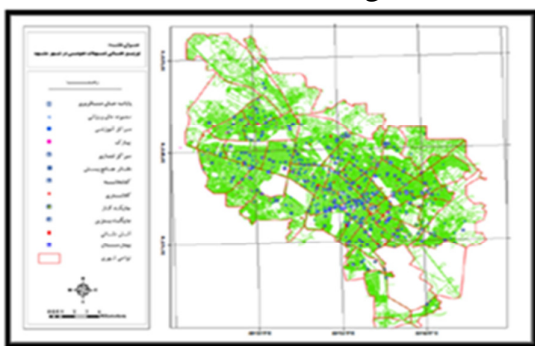
اجتماعی و تفریحی و هم از لحاظ امنیتی را افزایش دهند. در دهه اخیر نیز الگوهای جدید از جمله رشد هوشمند شهری و نیواربانیزم و... ارائه شده است و تاکید همه این الگوها بر شکل گیری اجتماعات کوچک با امکانات محله‌ای از جمله دبستان، فضای سبز محل‌های، مراکز فرهنگی و... بوده است، همچنین چگونگی قرارگیری این عناصر محل‌های در بطن محله و دسترسی ساکنان به عناصر از موضوعات مهم بوده است. در چند دهه گذشته، مفهوم کیفیت دسترسی به این عناصر در چندین نمونه مورد مطالعه قرار گرفته است: امکانات عمومی، خدمات بهداشتی، امکانات و تجهیزات عمومی از جمله مراکز خدماتی، مراکز خرید (Cho, 2003; Nicholls, 2001). Lou and Wang, 2003. در واقع یک ارتباط مثبت و مستقیم بین عناصر محله‌ای، دسترسی به این عناصر و کیفیت زندگی در سطح محلات وجود دارد، به هر اندازه عناصر محله‌ای در سطح محلات بهتر مکان یابی شده و دسترسی به این عناصر راحت باشد به همان میزان در سطح کیفی زندگی شهروندان تأثیر مثبتی خواهد گذاشت.

مطالعه موردی

شهر مشهد با وسعت تقریبی ۲۰۰ کیلومتر مربع و ۲/۵ میلیون نفر جمعیت به عنوان بزرگترین شهرستان خراسان رضوی و به عنوان یکی از مهمترین کلانشهرهای کشور مطرح است. بر اساس تقسیم بندی شهرداری مشهد این شهر از ۱۲ منطقه و ۳۸ ناحیه و ۱۳۶ محله تشکیل شده است. مقیاس، بررسی و تحلیل ارتباط میان تغییرات سطوح توسعه و تغییرات ساختار فضایی در سطح ۹ محله در شهر مشهد است. در این تحقیق کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی) محله را که ۳ محله از بافت جدید، ۳ محله از بافت روستایی و حومه و ۳ محله از بافت قدیم را شامل می‌شود بررسی می‌گردد.

نیز در سطح بسیار خوبی قرار دارد که بالا بودن مشاغل خدماتی وهم چنین گسترش سوپرمارکت‌ها از دلایل اصلی آن بوده است. دسترسی به مراکز آموزشی که در اینجا مدارس ابتدایی مد نظر بوده است در سطح متوسط قرار دارد. دسترسی به مساجد به خصوص در نواحی نزدیک به حرم مطهر (ع) در سطح مناسب و خوب قرار دارد که نقش مذهبی شهر در این امری تأثیر نبوده است.

نقشه (۱): توزیع فضایی تسهیلات عمومی در شهر مشهد

جدول (۲): میانگین دسترسی به تسهیلات شهری در کل محلات شهر

تسهیلات محله‌ای	مسجد	پارک محله‌ای	مدرسه ابتدایی	مرکز بازرگانی	درمانگاه	اماکن ورزشی
میانگین	۰.۸۷	۰.۳۷	۰.۵۴	۰.۹۵	۰.۸۱	۰.۳۶

در این مرحله هر یک از بافت‌ها نسبت به میانگین کل محلات سنجیده شده است نتایج حاصل از بررسی‌ها در بافت جدید نشان می‌دهد که دسترسی به تسهیلات ورزشی و درمانگاهی نسبت به میانگین کل محلات در سطح پایین قرار دارد و در فاصله دورتری از مناطق مسکونی مورد مطالعه، قرار گرفته‌اند دسترسی به بازار در سطح عالی قرار گرفته است به گونه‌ای که ساکنین این محلات با طی فاصله کمتر از ۸۰۰ متر قادرند نیازهای روزانه خود را برطرف نمایند دسترسی به پارک و فضای سبز نیز بالاتر از میانگین کل محلات سنجیده شده است. دسترسی به مساجد نیز در سطح بالاتر از میانگین کل محلات قرار گرفته است. در جدول (۴) نیز، کیفیت دسترسی به

بدست آوردن حداقل فاصله به تسهیلات محله‌ای از منطق فازی استفاده شد. با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از نظر صاحب نظران فاصله ۸۰۰ متر مناسب‌ترین فاصله (fuzzy less) در نظر گرفته شده است و امتیاز ۱ گرفته است، بین ۸۰۰ متر و ۱۲۰۰ متر امتیاز بین صفر و یک استفاده شده است (full fuzzy) به عبارتی هر اندازه فاصله به ۸۰۰ متر نزدیکتر بوده امتیاز بیشتر و هر اندازه به ۱۲۰۰ متر نزدیکتر بوده امتیاز کمتر گرفته است، و نقاط بیشتر از ۱۲۰۰ به عنوان

$$F(x) = \begin{cases} 1 & x < 800 \text{ m} \\ \frac{X_{\max} - X}{\Delta X} & 800 \text{ m} < x < 1,200 \text{ m} \\ 0 & X > 1,200 \text{ m} \end{cases}$$

نامناسبترین محاسبه و امتیاز صفر را به خود اختصاص داده است. سپس برای بدست آوردن وضعیت عناصر محله‌ای در کل محلات انتخاب شده از تکنیک آنتروپی و در نهایت برای رتبه بندی وضعیت محلات در دسترسی به امکانات محله‌ای از تکنیک topsis استفاده شده شد

الف) نرمالیزه کردن مقادیر با استفاده از فرمول زیر:

$$J = \{1 \dots n\} \quad I = \{1 \dots m\} \quad R_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

ب) وزن دهی به معیارها (استفاده از روابط هفت گانه تکنیک آنتروپی در وزن دهی به معیارها).

یافته‌ها:

ابتدا دسترسی به تسهیلات شهری در کل محلات شهر مشهد بدون در نظر گرفتن بافت و موقعیت محلات بررسی گردید چنانچه در جدول (۲) مشاهده می‌کنیم. دسترسی به اماکن ورزشی و پارکها نسبت به دیگر شاخص‌ها، از وضعیت نامناسبی برخوردار است و در سطوح مختلف شهر دسترسی به آن فرق می‌کند و دسترسی به این شاخص بیشتر از آنکه به صورت محله‌ای باشد بیشتر در سطح ناحیه‌ای است. دسترسی به درمانگاهها و مراکز بهداشتی در سطح نسبتاً خوبی قرار دارد و تقریباً ۰.۸۱ درصد خانوارها در سطح شهر با فاصله کمی به این تسهیلات دسترسی دارند. دسترسی به بازارهای محله‌ای

دسترسی به همه امکانات به جز مسجد و بازار در سطح بسیار پایینی نسبت به میانگین کل قرار گرفته است. با توجه به نزدیکی این محلات به همدیگر و گستردگی وسعت این محلات که درصد زیادی از شهر را شامل می‌شود هر روزه با توجه به ازدیاد سیل مهاجران اطراف مشهد بر جمعیت این محلات افزوده می‌گردد لذا امکانات و تسهیلات نیز با توجه به افزایش جمعیت باید توسعه پیدا کند، که این مهم در محلات مورد مطالعه هنوز انجام نگرفته است. دسترسی ساکنین به امکانات موجود نیز با توجه وسعت این محلات با مشکلاتی همراه بوده است با توجه به مطالعات انجام گرفته یک سوم جمعیت شهر مشهد در سکونتگاههای غیر رسمی و حاشیه نشین ساکن هستند چنان که گفته می‌شود جمعیت حاشیه نشین شهر مشهد معادل جمعیت چهار استان از استان‌های کشور است بنابراین توجه به این مناطق لازم و ضروری است. در جدول‌های ۶ و ۷ تعداد جمعیت، درصد کیفیت دسترسی جمعیت محلات نسبت به عناصر محله‌ای، همچنین تعداد بلوک مسکونی هر یک از محلات انتخاب شده و درصد کیفیت دسترسی کل قطعات مسکونی نسبت به عناصر محله‌ای با استفاده از نرم افزارهای لازم در جداول زیر آورده شده است.

تسهیلات شهری در بافت قدیم نسبت به میانگین کل محلات بررسی گردید که به جز دسترسی به اماکن ورزشی دسترسی به دیگر تسهیلات در سطح قابل قبولی قرار گرفته است دسترسی به بازار و دبستان و مسجد در بافت قدیم در سطح بالاتری نسبت به میانگین کل محلات قرار گرفته است که این امر بیشتر به خاطر نزدیکی این بافت به هسته و کالبد اصلی شهر و قدمت این بافت است که تعداد زیادی از جمعیت را در خود جای داده است در واقع می‌توان گفت توزیع جمعیت با توزیع تسهیلات در این بافت رابطه نسبتاً مستقیمی داشته است. از نکات قابل توجه در این بافت این است که دسترسی به مسجد نیز در حد بسیار خوبی قرار دارد، در طول تاریخ با توجه به شکل‌گیری حکومت‌های مذهبی، نقش مساجد به عنوان مرکز تصمیم‌گیری‌های اجتماعی-اقتصادی، حل و فصل مشکلات محله و همچنین نقش هویتی آن، حائز اهمیت است. در خیلی محلات بیش از دو مسجد قابل مشاهده است، البته این مساجد نسبت به سایر مناطق شهری هنوز نیز نقش خود را مانند گذشته حفظ کرده است. در بافت حاشیه نیز تسهیلات نسبت به کل محلات بررسی گردید که همانگونه که در جدول (۵) مشاهده می‌کنیم،

جدول (۳): دسترسی به عناصر محله‌ای در بافت جدید (یافته‌های تحقیق)

اماکن ورزشی	درمانگاه	مرکز بازار محله‌ای	مدرسه ابتدایی	پارک محله‌ای	مسجد
۰.۲۵	۰.۴۵	۱	۰.۹۳	۰.۷۸	۰.۷۵
۰.۳۶	۰.۸۱	۱	۰.۵۴	۰.۳۷	۰.۸۷

جدول (۴): دسترسی به عناصر محله‌ای در بافت قدیم (یافته‌های تحقیق)

اماکن ورزشی	درمانگاه	مرکز بازار محله‌ای	مدرسه ابتدایی	پارک محله‌ای	مسجد
۰.۲	۰.۷۵	۱	۰.۵۲	۰.۳۲	۰.۹۷
۰.۳۶	۰.۸۱	۱	۰.۵۴	۰.۳۷	۰.۸۷

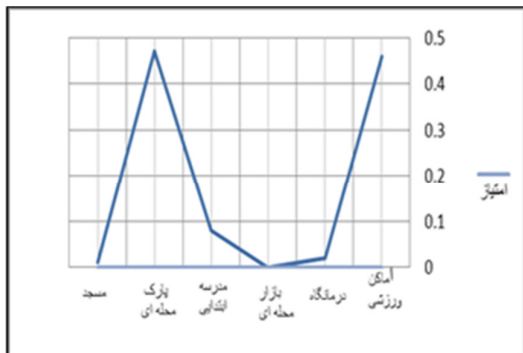
جدول (۴): دسترسی به عناصر محله‌ای در بافت حاشیه (یافته‌های تحقیق)

اماکن ورزشی	درمانگاه	مرکز بازار محله‌ای	مدرسه ابتدایی	پارک محله‌ای	مسجد
۰.۱	۰.۲	۰.۹۵	۰.۳۲	۰.۱	۰.۹۲
۰.۳۶	۰.۸۱	۱	۰.۵۴	۰.۳۷	۰.۸۷

فصلنامه	تعداد صفحات	تعداد جداول	تعداد نمودارها	تعداد نقشه‌ها	تعداد تصاویر	تعداد پانویس‌ها	تعداد منابع	تعداد ارجاعات	تعداد واژه‌نامه‌ها	تعداد پیوسته‌ها	تعداد کتب‌منابع	تعداد مجله‌ها	تعداد فصلنامه‌ها	تعداد کتابخانه‌ها	تعداد سایر منابع	تعداد کل منابع	تعداد کل ارجاعات	احتمالیات		
																		جمعیت	بلوک	Fx
فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۸۴۰		
																		جمعیت	بلوک	Fx
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۷۶۰		
																		جمعیت	بلوک	Fx
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰
جمعیت	بلوک	Fx																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰			
																		جمعیت	بلوک	Fx
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰
جمعیت	بلوک	Fx																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰			
																		جمعیت	بلوک	Fx
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰
																		فصلنامه	۳۳۵	۱۰۰
جمعیت	بلوک	Fx																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		
۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰																		

	۰.۳		۱		۰.۳		۱.۴		۰.۳		۰.۷		۱		
	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	بلوک	جمعیت	
التیمور	۱۰۰	۱۹۳۱	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	
	۱۰۰	۱۹۳۱	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	۱۰۰	۴۹۳۳	
	۸۳۷	۲۴۱۴	۸۳۷	۵۰۹۵	۸۳۷	۵۰۹۵	۸۳۷	۵۰۹۵	۸۳۷	۵۰۹۵	۸۳۷	۵۰۹۵	۸۳۷	۵۰۹۵	
	۱۰۰	۱۸۳۴	۱۰۰	۹۸۸۳	۱۰۰	۹۸۸۳	۱۰۰	۹۸۸۳	۱۰۰	۹۸۸۳	۱۰۰	۹۸۸۳	۱۰۰	۹۸۸۳	
	۱۹۳۱.۵	۵۶۳۱۷	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	۱۹۳۱.۵	۱۰۰۲۰۰	
	قلعه ساختمان	۱۰۰	۷۶۴۶	۱۰۰	۸۴۷۳	۱۰۰	۸۴۷۳	۱۰۰	۸۴۷۳	۱۰۰	۸۴۷۳	۱۰۰	۸۴۷۳	۱۰۰	۸۴۷۳
		۸۷۶	۳۶۶۲	۸۷۶	۷۳۳۳	۸۷۶	۷۳۳۳	۸۷۶	۷۳۳۳	۸۷۶	۷۳۳۳	۸۷۶	۷۳۳۳	۸۷۶	۷۳۳۳
		۱۰۰	۱۹۱۴	۱۰۰	۸۴۸۳	۱۰۰	۸۴۸۳	۱۰۰	۸۴۸۳	۱۰۰	۸۴۸۳	۱۰۰	۸۴۸۳	۱۰۰	۸۴۸۳
		۱۷۳۴	۴۵۰	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴	۱۷۳۴	۹۰۵۳۴
		۰.۱۷	۳۶۱۷	۰.۱۷	۱۳۶۱۰	۰.۱۷	۱۳۶۱۰	۰.۱۷	۱۳۶۱۰	۰.۱۷	۱۳۶۱۰	۰.۱۷	۱۳۶۱۰	۰.۱۷	۱۳۶۱۰
کلیشه		۱۰۰	۳۱.۰۱	۱۰۰	۴۱۴۵	۱۰۰	۴۱۴۵	۱۰۰	۴۱۴۵	۱۰۰	۴۱۴۵	۱۰۰	۴۱۴۵	۱۰۰	۴۱۴۵
		۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵	۳۳.۸	۹۵۵
		۱۰۰	۳۳.۸۵	۱۰۰	۹۱۲۰	۱۰۰	۹۱۲۰	۱۰۰	۹۱۲۰	۱۰۰	۹۱۲۰	۱۰۰	۹۱۲۰	۱۰۰	۹۱۲۰
		۱۰۰	۳۱.۲۳	۱۵۱۶۲	۴۲۸۱۵	۸۴۰۰۰	۸۵۵.۹	۳۶۶۱	۱۳	۸۴۰۰۰	۹۳.۱	۱۶۲۶۷	۷.۱۷۳	۱۳۳۵۸	۲۱۹۵
		۰.۳۳	۲۰.۳۳	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴
	سجادشهر	۱۰۰	۱۲۱۹	۱۰۰	۱۲۶۶	۱۰۰	۱۲۶۶	۱۰۰	۱۲۶۶	۱۰۰	۱۲۶۶	۱۰۰	۱۲۶۶	۱۰۰	۱۲۶۶
		۱۹۴۸	۴۶۲	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸
		۱۰۰	۱۸۱۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳
		۱۰۰	۱۸۳۰۰	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳
		۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵
مضات		۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲	۱۰۰	۱۲۹۲
		۱۹۴۸	۴۶۲	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸	۱۹۴۸	۹۴۸
		۱۰۰	۱۸۱۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳	۱۰۰	۸۳۹۳
		۱۰۰	۱۸۳۰۰	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳	۳۲۰۰۰	۱۹۲۳۳
		۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵	۰.۵۳	۱۳۰۰۵
	۰.۳۳	۲۰.۳۳	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	۰.۳۳	۶۱۴	

است البته این عنصر به صورت کلی در تمام شهرهای ایران به خاطر نقش خد ماتی که در اردوبرای تمامی ساکنان محلات شهری از سطح خوبی برخوردار است.

نمودار (۱): رتبه بندی محلات انتخاب شده با استفاده از تکنیک: TOPSIS

جدول (۹): رتبه بندی اهمیت عناصر محله ای در محلات انتخاب شده (یافته های تحقیق)

رتبه	w	d	E
۱	۰.۴۶	۰.۲۷	۰.۷۳
۴	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۹۷
۶	۰	۰	۱
۳	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۹۴
۲	۰.۴۷	۰.۲۸	۰.۷۲
۵	۰.۰۱	۰.۰۱	۹۹

در نهایت برای تحلیل بهتر و مقایسه کیفیت دسترسی و فضای عمومی محلات در سطح ۳ بافت مختلف شهر به رتبه بندی محلات بررسی شده می پردازیم و محلات مختلف را رتبه بندی می کنیم (نمودار ۱۰). نتایج حاصل از این بررسی نشان می دهد که با توجه به این که محلات انتخاب شده در بافت های مختلف تا حدودی در نزدیکی هم قرار گرفته اند اعداد به دست آمده برای دسترسی به تسهیلات شهری نیز تقریباً در این محلات نزدیک به هم بوده است محلات بافت جدید در ناحیه ای از شهر قرار گرفته است که تسهیلات و امکانات عمومی شهر در سطح بسیار مطلوب و توسعه شهر نسبت به دیگر نواحی شهر در سطح عالی قرار گرفته است. بنابراین

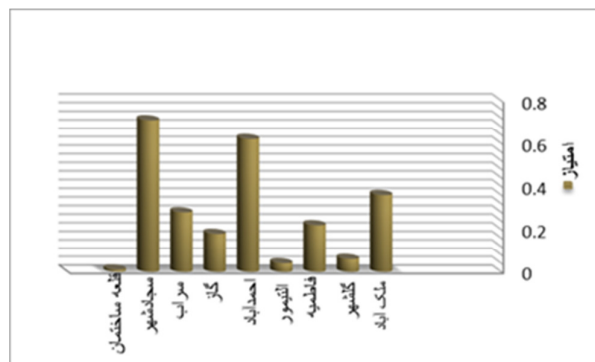
رتبه بندی دسترسی به عناصر محله ای با استفاده از تکنیک: TOPSIS

با استفاده از تکنیک آنتروپی دسترسی به عناصر محله ای را بررسی نمودیم تا مناسب بودن یا نامناسب بودن عناصر محله ای را، در کل محلات بررسی نماییم (جدول ۹ و نمودار ۱). دسترسی به اماکن ورزشی در سطح محلات در بالاترین رتبه قرار دارد. بنابر این کمبود آن در این محلات کاملاً احساس می شود. سرانه آن نسبت به دیگر تسهیلات در سطح پایین تری قرار دارد. بعد از آن دسترسی به پارک های محله ای قرار دارد به عبارتی دیگر به علت کمبود فضای سبز و سرانه فضای سبز در شهر مشهد و اختصاص سرانه این کاربری به دیگر کاربری ها از جمله کاربری های مسکونی، کمبود فضای سبز در این محلات کاملاً مشهود می باشد. میزان فضای سبز در محلات بافت جدید نسبت به دوبافت دیگر بیشتر می باشد که این نیز بدلیل نزدیکی این محلات به باغها و پارک های نواحی است که این محلات در آن قرار گرفته است. دسترسی به مدرسه ابتدایی نیز در رتبه بعدی قرار گرفته است که با توجه به یافته های تحقیق میزان آن در محلات مطالعه شده نسبت به میانگین کل محلات در سطح نسبتاً رضایتمندی در این محلات قرار گرفته است. دسترسی به مراکز بهداشتی نیز به دلیل نقش مهمی که این شهر در منطقه شرق کشور دارد و نقش اقتصادی، توریستی و زیارتی این شهر توجه به مراکز بهداشتی در سطح نسبتاً عالی قرار دارد، مسجد نیز در رتبه بعدی قرار گرفته است در دسترسی به مسجد نیز محلات بافت قدیم با امتیاز کامل، در بهترین شرایط قرار دارند و دلیل آن نیز بدلیل قرار گرفتن نقش مذهبی شهر مشهد و توجه بیشتر به اماکن مذهبی در شهرسازی اسلامی بوده که با تأثیر مدرنیسم بر شهرسازی ایران توجه کمتری به این عنصر مهم شهری شده است، که در گذشته، در شهرهای اسلامی نقش مهمی در تصمیم گیری های اجتماعی داشته است، همچنین محل تجمع ساکنان محله و تعامل هرچه بهتر ساکنان در این مکان بوده است. دسترسی به بازارهای محله ای در رتبه آخر قرار گرفته

صورت نقاط با تمرکز پایین قرار دارد یعنی فضاهای با دسترسی پایین مجاور هم قرار گرفته‌اند و برعکس نشان دهنده نوعی عدم تعادل فضایی در شهر مشهد را بیان می‌کند. توسعه یافتگی محلات نیز با تعداد جمعیت ساکن در محلات رابطه عکس دارد نواحی دارای تراکم جمعیت پایین، دارای تعداد تسهیلات بالا می‌باشند. این نواحی نیاز کمتری به تامین خدمات داشته، حتی به طور نسبی باید از تمرکز خدمات جلوگیری کرد و یا تمرکززدایی نمود در مقابل آن محلاتی وجود که با توجه به بالا بودن تراکم جمعیت و تراکم پایین تسهیلات در اولویت اول توسعه و تامین خدمات قرار دارند، مناطق حاشیه شهر مشهد علی رغم وسعت و جمعیت زیاد خود حداقل امکانات و تسهیلات فضایی را دارا می‌باشد بنا به تحقیقات انجام شده جمعیت حاشیه شهر مشهد، برابر با جمعیت چهار استان کشور است بنابراین توزیع عادلانه تسهیلات در این نواحی باید مورد توجه زیادی قرار بگیرد. نکته‌ی قابل توجه در نتیجه گیری‌ها این است که گاه، آمار و ارقام نهایی با مشاهدات و نظرات محقق در طول فرایند تحقیق و بازدیدهای میدانی در برخی زمینه‌ها متفاوت است. در تحقیق حاضر همان طور که ذکر شد، ارقام نهایی برتری محله‌ی بافت جدید را نسبت به بافت قدیم و حاشیه مورد بررسی، نشان می‌دهد و از آنجا که هدف این پژوهش بررسی تطبیقی بین چند محله از کل محلات شهر بوده است، قضاوت ما درباره‌ی سطوح پایداری محلات مطالعه شده به صورت تطبیقی و تنها نسبت به محله‌های بافت‌های دیگر است. هر چند نتیجه‌ی پژوهش برتری برخی محلات را در دسترسی به برخی تسهیلات نشان می‌دهد اما مواردی در گوشه و کنار این محله‌ها نیز به چشم می‌خورد که نشان دهنده‌ی بی توجهی مدیران شهری به این بافت و تبدیل آن به فضایی بدون کیفیت مناسب برای زندگی در آینده‌ای نزدیک است بنابراین ضرورت توجه بیشتر مسئولین به بررسی دقیق ساختار فضایی شهر مشهد و لزوم توجه به روش چیدمان فضا، جهت شناخت

محلات بافت جدید در سه رتبه اول دسترسی به تسهیلات شهری قرار گرفته است.

محله سجاد مشهد در دسترسی به امکانات شهری نسبت به دو محله دیگر در سطح بالاتر قرار گرفته است. محلات سراب، فاطمیه و گاز نیز که در بافت قدیم قرار دارند در رتبه بندی بعدی قرار گرفته‌اند البته در دسترسی به درمانگاه و مسجد نسبت به بافت جدید در وضعیت بهتری قرار دارد ولی در دیگر تسهیلات بافت جدید از امتیاز بالاتری برخوردار هست. محلات بافت حاشیه شهر نیز که بیشتر نواحی قسمت شرق و جنوب شرق شهر قرار دارد، سطح وسیعی از شهر را در بر گرفته است که علی رغم وسعت زیاد این منطقه دسترسی به امکانات شهری در سطح بسیار پایینی قرار گرفته است و تقریباً در تمامی این محلات یکسان است و با وجود جمعیت زیادی که است و لزوم توجه بیش از پیش را می‌طلبد.

نمودار (۱۰): رتبه بندی محلات انتخاب شده با استفاده از تکنیک: Topsis

بحث و نتایج

کاهش نابرابریهای اجتماعی و اقتصادی ایجاد شده در شهر مشهد (که یکی از دلایل عمده آن رشد لجام گسیخته و توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات در این شهر است) از طریق ایجاد تعادل فضایی در سطح شهر و امکان دسترسی آسان به امکانات و خدمات شهری برای کلیه ساکنین همواره از اهداف اساسی مسئولین شهری بوده است، با توجه به این مسئله که تمرکز تسهیلات شهری در شهر مشهد بیشتر به

۶. لطفی، صدیقه و منوچهری میاندواب، ایوب (۱۳۸۹). تحلیل ابعاد عینی و ذهنی دسترسی به تسهیلات محله در کیفیت زندگی شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۵، صص ۷۵-۸۶
۷. لطفی، صدیقه و منوچهری میاندواب، ایوب (۱۳۹۱). سنجش میزان دسترسی به تسهیلات شهری با استفاد از منطق فازی (نمونه موردی شهر تبریز). فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۰، صص ۱۳۰-۱۱۳.
۸. سیدی، مهدی. (۱۳۸۷). گزیده تاریخ و جغرافیای تاریخی شهر مشهد (از آغاز تا انقلاب اسلامی). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی..
۹. نوریان، فرشاد. «تبیین معیارها و شاخص‌های پایداری در محله‌های مسکونی». مجله شهرنگار. شماره ۵۰.
۱۰. مهندسین مشاور فرهنگ (۱۳۸۹)، بانک مکان مرجع اطلاعات پایه شهر مشهد، طرح توسعه و عمران شهر مشهد، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری.
۱۱. عباس زادگان، مصطفی و مختارزاده، صفورا و بیدرام، رسول (۱۳۹۱). تحلیل ارتباط میان ساختار فضایی و توسعه یافتگی محلات شهری به روش چیدمان فضا (نمونه موردی شهر مشهد). نشریه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. شماره ۱۴، صص ۶۲-۴۳
12. Apparicio, P; Cloutier, M. S and Shearmur, R, (2007), The case of Montreal's missing food of deserts: Evaluation of accessibility to food supermarkets. International Journal of Health Geographies 6(4). Doi : 10.1186/1476-072X-6-4.
13. Agrawal, A. W., Schlossberg, M. & Irvin k (2008) How Far, by Which Route and Why? A Spatial Analysis of Pedestrian Preference, Journal of Urban Design, vol.13.NO.1 pp. 81-98, February
14. resident- perceived nei ghsborhood boundaries on public services accessibility and its relation to utilization: using geographic information system, focusing on the case of public parks in Austin, Tex Doctor dissertation
15. Hillier, B. (2007). Space is the machine, A configurational theory of architecture Space Syntax. This electronic edition published <http://www.spacesyntax.com>

نقاط قوت و ضعف فضا و استخوان‌بندی شهر، همچنین ضرورت آسیب‌شناسی ساختار و سازمان فضایی محلات کم توسعه یافته و فرسوده شهر مشهد و توزیع عادلانه تسهیلات در بافت‌های مختلف در شهر، رسیدگی ویژه در زمینه‌هایی چون ایجاد نظم کالبدی و عملکردی در بافت‌های مختلف، تعریف منابع جدید مالی برای ارتقای کیفیت محیط محله (به طور مثال استفاده از فرصت تجاری موجود در این محله و عوارض دریافتی از کسبه آن جهت پاسخگویی به نیازهای خاص محله)، ایجاد و توسعه فضاهای سبز عمومی، ایجاد فضاهای تفریحی، فرهنگی و ورزشی مناسب جهت سرگرمی کودکان و قشرهای نوجوان و جوان، نوسازی واحدهای مسکونی فرسوده، ساماندهی کالبدی - فیزیکی محورهای اصلی محله و ایجاد فضاهای اختصاصی درون محورها جهت تقویت حس تعلق به محله، تعبیه پارکینگ لازم و همچنین بازنمایی و احیای هویت تاریخی و فرهنگی محلات، سطوح بالاتری از پایداری و کیفیت زندگی را برای ساکنان محله کم توسعه به بار خواهد آورد.

منابع

۱. افروغ، عماد (۱۳۷۷). فضا و نابرابری اجتماعی: الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.
۲. جمشیدی، محمود (۱۳۸۲)، ملاحظاتی در مورد نظریه تحلیل چیدمان فضا، مجله جستارهای شهرسازی، - شماره ششم: ۲۵-۲۰
۳. حاجی پور، خلیل. (۱۳۸۵). برنامه ریزی محله مینا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار. مجله هنرهای زیبا تهران. شماره ۲۶. دانشگاه.
۴. حبیبی، سید محسن (۱۳۷۸). جامعه مدنی و حیات شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۷، صص ۲۱-۳
۵. دانشپور، سید عبد الهادی و چرخچیان، مریم (۱۳۸۶) (فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی). نشریه باغ نظر، شماره ۷، صص ۲۸-۱

613. Tibbalds, F (1992) Making people friendly towns: Improving the public environments in towns and cities. Harlow, Essex: Longman
20. Taylor, N. (1999). Town Planning Social not Just Physical Planning
- 21- Walmsley, D.H., "Urban Living: The Individual in the City", Harlow: Longman, 1988.
22. Whyte, H. William, 1980, Social life in small urban spaces, New York, The municipal of art society of New York.
23. Zeehner, R.B., "Indicators of the Quality of Life in New Communities", Cambridge, Mass: Balkinger Publishing Company, 1977.
16. Nenci A. M. & Troffa R, (2007), Integrating Space Syntax in Wayfinding Analysis, In: Hölscher C., Conroy Dalton R, Turner A.
17. Madanipour, A. (2003), Public and Private Spaces of the City, Rutledge, London, New York
18. Vaughan, L, (2005), The spatial form poverty in Charles Booth's London PROGRESS IN PLANNING, Vol.67 Issue4 .<http://www.spacesyntax>
19. Talen, E and Anselin, L (1998) Assessing spatial equity: an evaluation of measures of accessibility to public playgrounds. Environment and Planning A, 30, 595-